

Study of Educational Methods of Students of a Military University

Reza Shahgholian Ghahfarrokhi¹
Hedayat Sheykhizadeh²

Abstract

Education is one of the concepts and phenomena that there is less agreement about its meaning, concept and approaches and each school, based on its worldview, defines education in a special way. The main purpose of this study is to study the educational methods of graduates of a military university. The type of research is applied and its research method is survey, Descriptive and inferential statistics have been used to express the relationship between the data. The statistical population consists of ninety-eight people, including professors, faculty members and educational experts who have been purposefully selected. The research tool was a questionnaire, in order to be reliable, we can refer to the Cronbach's alpha value with the number 0.932. The formal validity of the researcher-made questionnaire is approved by professors and experts. The information of questionnaire (researcher-made) was collected and entered into a computer and analyzed using SPSS software. Excel and word software have been used to draw graphs and tables. The statistical population of the study was done by numerical method. The results showed that the field of educational implementers with an average of 4.50 and the environmental field with an average of 4.30, the content field with an average of 4.21 are in the priority of the calculated educational methods, respectively. By recognizing these educational methods, which were studied separately for each field, the quality of these methods for training and educating students in military universities can be increased.

Keywords: *Education, Teaching, Content, Educators, Environment.*

1. Correspondent Author: Lecturer and researcher of Imam Hossein University of Officers and Guards Training, dr.shahgholian@ihu.ac.ir

2. Lecturer of Imam Hossein University of Officers and Guards Training

مطالعه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان یک دانشگاه نظامی

رضا شاهقلیان قهفرخی*، هدایت شیخی‌زاده**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۱۸

چکیده

تربیت از مفاهیم و پدیده‌هایی است که در خصوص معنا، مفهوم و رویکردهای آن توافق کمتری وجود دارد و هر مکتب، برپایه جهان‌بینی خود، از تربیت تعریف ویژه‌ای می‌کند. هدف اصلی این پژوهش، مطالعه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان یک دانشگاه نظامی است. نوع پژوهش کاربردی و روش تحقیق آن، پیمایشی بوده، برای بیان رابطه داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی کمک گرفته شده است. جامعه آماری به تعداد نود و هشت نفر، شامل استادان، اعضای هیأت علمی دانشگاه و کارشناسان تربیتی‌اند که به شکل هدفمند انتخاب شده‌اند. ابزار تحقیق پرسشنامه بوده، در راستای پایایی آن می‌توان به مقدار آلفای کرونباخ با عدد ۰/۹۳۲ اشاره کرد. اعتبار صوری پرسشنامه محقق‌ساخته توسط استادان و خبرگان مورد تأیید است. اطلاعات پرسشنامه (محقق‌ساخته) جمع‌آوری و وارد رایانه شده و با استفاده از نرم‌افزار spss تجزیه و تحلیل شده است. برای رسم نمودار و جداول از نرم‌افزارهای excel و word کمک گرفته شده است. جامعه آماری مورد مطالعه به روش تمام‌شمار انجام گرفته است. نتایج نشان داد که حوزه مجریان تربیتی با میانگین ۴/۵۰ و حوزه محیطی با میانگین ۴/۳۰، حوزه محتوایی با میانگین ۴/۲۱ به ترتیب در اولویت شیوه‌های تربیتی احصاء شده قرار دارند. با شناخت این شیوه‌های تربیتی که به صورت جداگانه برای هر حوزه مطالعه شد، می‌توان کیفیت این شیوه‌ها را برای تربیت و آموزش دانشجویان در دانشگاه نظامی بالاتر برد.

*. نویسنده مسئول: مدرس و پژوهشگر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)

dr.rshahgholian@ihu.ac.ir

**. مدرس دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)

کلیدواژه‌ها: تربیت، آموزش، محتوا، مجریان تربیت، محیط.

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران، بزرگ‌ترین و عمیق‌ترین انقلاب ارزشی و فکری عصر حاضر است. بنیان‌گذار این نهضت مقدس، حضرت امام خمینی (ره) با پیروی از مکتب سیدالشهدا (ع)، دست ستم و سلطه قدرت‌های استکباری را از کشور امام زمان (عج) کوتاه کرد و به احیای سیره رسول اکرم (ص)، اصلاح امور و تحکیم پایه‌های حکومت اسلامی پرداخت و نهادهای پرثمری را یکی پس از دیگری در جامعه اسلامی ایران بنیان نهاد. در این برهه نظام نوپای جمهوری اسلامی می‌رفت تا دوران بحران اولیه را پشت سر بگذارد و وارد مرحله ثبات و استحکام شود که رژیم بعث صدام با تمام توان خود به یاری شرق و غرب آن را مورد تاخت و تاز قرار داد. در این شرایط، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی چاره‌ای نداشت جز اینکه به مقابله با دشمن متجاوز پرداخته، از تمامیت ارضی کشور دفاع کند. در آن زمان کسی تصور نمی‌کرد که این نیروی نوپا و بی‌تجربه بتواند معادلات جنگ را تغییر دهد و مجری و هدایت‌گر عملیات‌هایی شود که باعث حیرت ارتش‌های بزرگ دنیا شد. پس از پایان جنگ، سپاه وارد عرصه سازندگی شد، امکانات مهندسی‌اش را به میدان آورد و برای افزایش آبادانی و نوسازی کشور تلاش کرد. هم‌زمان با اجرای این طرح‌های بزرگ، قدرت لجستیکی، تکنولوژیکی و نیروی انسانی خود را نیز بهبود بخشید. امروز سپاه به یکی از قدرت‌های برتر غرب آسیا در حوزه نظامی تبدیل شده است.

با توجه به اینکه سرمایه‌های واقعی هر ارگانی نیروی انسانی آن است، ضرورت گزینش و نحوه ورود افراد به هر ارگان حائز اهمیت است؛ اما نکته مهم‌تر بحث چگونگی تربیت و آموزش آن‌هاست. دانشگاه نظامی مرجع اصلی آموزش افرادی است که قصد ورود به سازمان نظامی را دارند. تحقق این مأموریت خطیر، در گرو برخورداری این دانشگاه از یک نظام تربیت اسلامی، اصیل و عملی است. آموزش افسران دانش‌آموخته با توجه به وجود سرمایه اجتماعی حاصل از تحصیل در دانشگاه در بین این طیف از دانشجویان و مهارت‌هایی که قبل ورود به دانشگاه در وجود آنها نهادینه شده، با توجه به مسئولیت‌هایی که آن نیروها در آینده بر عهده خواهند گرفت، اهمیت فراوانی دارد. در نظام تربیتی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به هر میزان که به شیوه‌های تربیتی توجه شود، در حقیقت، به سرمایه‌های آینده انقلاب توجه شده است. پژوهش حاضر تلاش

می‌کند تا با نگاهی همه‌جانبه، شیوه‌های تربیتی افسران دانش‌آموخته یک دانشگاه نظامی را بررسی و در جهت ارائه یک مدل تربیتی اصیل، اسلامی و عملی پیشنهادهایی ارائه دهد. نکته‌ای که نباید از آن غافل بود، این است که محیط عمل سپاه یک محیط پرتنش، متغیر و پیچیده است. محیطی که با به هم پیوستن تهدیدات داخلی و خارجی شکل گرفته، یک پاسدار را وادار به اتخاذ تصمیمات سریع، ترکیبی و راهبردی می‌کند. خواه این نیروی سپاه در مراتب جزء باشد، خواه در نقش یک فرمانده ارشد. نیروها پس از جذب وارد دانشگاه نظامی می‌شوند و آموزش‌های عقیدتی و سیاسی، نظامی و آموزش‌های مرتبط با آداب نظامی‌گری را در مدت زمان‌های مشخص طی می‌کنند. حال دغدغه نویسندگان از انجام این پژوهش این است که با مطالعه و ارائه شیوه‌های تربیتی در یک دانشگاه نظامی، بتوان دانش‌آموختگانی پرورش داد که در مسیر تحقق اهداف متعالی سپاه گام بردارند. پرسش‌های اصلی و فرعی این پژوهش عبارت‌اند از:

الف) مناسب‌ترین شیوه‌های موجود در تربیت دانش‌آموختگان در یک دانشگاه نظامی کدام‌اند؟

ب) چه شیوه‌های تربیتی در حوزه محیطی وجود دارد؟

ج) چه شیوه‌های تربیتی در حوزه محتوایی وجود دارد؟

د) چه شیوه‌های تربیتی در حوزه مجریان وجود دارد؟

مفهوم‌شناسی

۱. **تربیت:** تربیت از ماده «ربو» به معنای افزودن و رشد و نمو آمده است. تربیت به معنای پروراندن، پرورش، آموختن، تأدیب سیاست، ترقی و برتری و احسان و تفقّد به شاگرد و سایر زیردستان به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۵۷).

تربیت در زبان عربی از «ربی، یری» به معنای تهذیب و جهت دادن تدبیر، رهبری کردن و غذا دادن آمده است و فعل «ربا، یربو» به معنای زیاد شدن و نمو کردن است. این واژه از ریشه ربی و ربا گرفته شده است که بر برتری و رشد و علو دلالت می‌کند. بنابراین واژه مذکور به معنای فراهم آوردن موجبات فزونی و پرورش است. افزون بر این، تربیت به مفهوم تهذیب نیز به کار رفته که به معنای تطهیر نفس از معایب اخلاقی، است. در اصطلاح، تربیت را به کمال رساندن یا ریشه

دادن کارکردهای روانی به کمک تمرین تا رسیدن تدریجی به کمال تعریف کرده‌اند. بنابراین، تربیت یک فرد به معنای تقویت ملکات و پروراندن توانایی‌ها و اصلاح رفتار اوست؛ به گونه‌ای که بتواند در یک محیط معین به شکل مناسبی زندگی کند (صلیبا، ۱۳۷۰: ۱۲۰).

آنچه در تربیت روی می‌دهد، فراهم کردن زمینه‌های لازم برای شکوفا شدن تدریجی استعدادهای انسان است؛ و نیز به فعلیت درآمدن و به سوی حد نهایی و کمال خود سیر کردن. بنابراین، تربیت عبارت است از: رفع موانع و ایجاد مقتضیات برای آنکه استعدادهای انسان در جهت کمال مطلق شکوفا شود (دلشاد تهرانی، ۱۳۸۰).

۲. شیوه: به معنی روش مجاز است و هر جایی و موزون از صفات و با لفظ کردن، دادن و سپردن، طلبیدن، گرفتن، داشتن و بر روی هم شکستن مستعمل طرز و طریق (فرهنگ دهخدا). روش: مجموعه شیوه‌ها و تدابیری است که برای شناخت حقیقت و دوری از خطابه کار می‌رود. به‌طور دقیق‌تر روش به سه چیز اطلاق می‌شود:

- مجموعه راه‌هایی که انسان را به کشف مجهولات و حل مشکلات هدایت می‌کند.
- مجموعه قواعدی که هنگام بررسی و پژوهش واقعیات باید به کار رود تا آدمی از خطا مصون ماند و به حقیقت برسد.
- مجموعه ابزار، وسایل و یا تکنیک‌هایی که انسان را در طی این مسیر، از مجهولات به طرف معلومات یاری می‌کند.

پیشینه تحقیق

با توجه به تحقیقات انجام‌شده، مشخص شد که در ارتباط با شیوه‌های تربیتی به‌طور مستقیم تحقیق خاصی انجام نشده است، ولی در ادامه به برخی از پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌شود:

۱. شاهقلیان، رضا و همکاران (۱۳۹۸)، «تعیین عوامل مؤثر در ارتقای نقش تربیت دینی و اخلاقی مربیان در یک دانشگاه نظامی». نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که براساس شاخصه‌های تأثیرگذار در نقش تربیتی مربیان نظامی، این افراد باید به منظور خودسازی دینی و اخلاقی، بر موارد مؤثر به‌صورت فردی همت بیشتری گمارند و آن مجموعه نیز با بازنگری نسبت به اولویت‌های سازمانی برای ارتقای مربیان، برنامه‌ریزی‌های دقیق و مورد

نیاز را داشته باشد.

۲. شهریاری، روح الله و همکاران (۱۳۹۸)، «صلاحیت‌های حرفه‌ای مربی تربیت دینی: ارائه چارچوبی همسو با حکم ۱۴۷ نهج‌البلاغه». طبق نتایج این پژوهش، صلاحیت‌های حرفه‌ای مربی تربیت دینی در دو طیف علمی و عملی شناسایی شد. طیف علمی شامل صلاحیت‌هایی چون: اخذ، انتقال و مراقبت بوده، طیف عملی صلاحیت‌هایی سلبی و ثبوتی را دربرمی‌گیرد.

۳. حسین‌پور، رضا و همکاران (۱۳۹۸)، «طراحی الگوی ارزشیابی اثربخشی دوره‌های تربیتی و آموزشی سازمان نظامی». نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که الگوی طراحی شده از استحکام بالایی برای ارزشیابی اثربخشی دوره‌های تربیتی و آموزشی برخوردار است. الگوی ارائه شده شامل چهار بُعد: ارزشیابی درونداد، فرایندها، نتایج و پیامدها به ترتیب با ضرایب مسیر ۰/۷۷، ۰/۷۸۷، ۰/۸۲ و ۰/۸۴ بود. در بین ابعاد مذکور، بُعد نتایج با ضریب وزنی ۰/۳۲۶ دارای بیشترین اهمیت و بُعد درونداد با ضریب وزنی ۰/۲۷۳ دارای کمترین اهمیت بود.

۴. آبیاتی، علی و همکاران (۱۳۹۹)، «رفتارشناسی استادان و مربیان در تربیت دانشجوی تراز انقلاب اسلامی و ارائه الگوی رفتاری مناسب». نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که از مجموع شایستگی‌های سی و یک گانه شیوه‌نامه شایستگی‌های استادان تراز انقلاب اسلامی، چهارده گویه نسبت به سایر گویه‌ها بر تربیت دانشجویان اثرگذارتر است که از این بین، اثرگذارترین گویه‌ها عبارت است از: ضریب هوشی، الگو بودن در اخلاق و رفتار، آشنایی با حوزه تحقیق و پژوهش و دانش تخصصی استادان.

۵. شجاعی، سعید (۱۳۹۹)، «بررسی محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری از دیدگاه فرماندهان و مربیان»، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که محتوای دروس دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها در ابعاد پنج گانه (توانمندی ارزشی پاسداری، آمادگی نظامی رزمی، توانمندی نهادی سازمانی، سبک زندگی پاسداری و برنامه‌های اردویی) با انتظار سپاه از فراگیران، در حد خیلی زیادی مطابقت دارد.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۱. تربیت از دیدگاه اندیشمندان

اندیشمندان زیادی در مورد تربیت اظهار نظر کرده و تعریف ارائه داده‌اند که در اینجا به تفکیک، به این تعاریف می‌پردازیم.

ارسطو می‌گوید: تعلیم و تربیت مجموعه‌ای از اعمال است که به وسیله خانواده یا دولت برای ایجاد فضایل اخلاقی و مدنی در افراد صورت می‌گیرد (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۶: ۱۷۸).

فارابی: «تعلیم و تربیت عبارت است از هدایت فرد به وسیله فیلسوف و حکیم برای عضویت در مدینه فاضله، به منظور دستیابی به سعادت و کمال، اول در این دنیا و دوم، کمال نهایی در آخرت» (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۶: ۴۶۱).

بوعلی سینا: «تعلیم و تربیت عبارت است از برنامه‌ریزی و فعالیت محاسبه‌شده در جهت رشد کودک، سلامت خانواده و تدبیر شئون اجتماعی برای وصول انسان به کمال دنیوی و سعادت جاویدان الهی» (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۶: ۳۸۴).

شهید مرتضی مطهری: «تربیت، پرورش دادن و به فعلیت درآوردن استعدادهای درونی می‌باشد که بالقوه در یک شیء موجود است. تربیت باید تابع و پیرو فطرت، طبیعت و سرشت شیء باشد. اگر بنا باشد یک شیء شکوفا شود، باید کوشید تا همان استعدادهایی که در آن هست بروز کند. بنابراین، تربیت در انسان به معنای پرورش دادن استعدادهای اوست. این استعدادها در انسان عبارت‌اند از: استعداد عقلی (علمی و حقیقت‌جویی)، استعداد اخلاقی (وجدان اخلاقی)، بعد دینی (حس تقدیس و پرستش)، بعد هنری و ذوقی یا بعد زیبایی و استعداد خلاقیت، ابتکار و ابداع» (مطهری، ۱۳۶۱: ۲۰).

تقی‌پور ظهیر: «تعلیم و تربیت عبارت است از: فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل برای به فعلیت رساندن همه استعدادهای بالقوه انسان» (تقی‌پور ظهیر، ۱۳۷۹: ۹۰).

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در تبیین تربیت چنین بیان داشته است: «تربیت به معنای رشد و نمو [و] حرکت هر شیء به سمت هدف و غایتی است که آن شیء کمال خود را بازمی‌یابد» (فردو بانکی پور، ج ۱، ۱۳۸۱: ۵۲).

آیت‌الله امینی تربیت را این‌گونه معنا کرده است: «انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم برای شخص مورد تربیت تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجود و به‌طور هماهنگ پرورش دهد، شکوفا سازد و به‌تدریج، به‌سوی هدف و کمال مطلوب حرکت کند» (امینی، ۱۳۷۳: ۱۲).

۲. تربیت در آیات و روایات

با مراجعه به آیات قرآن، مشتقات واژه «تربیت» از ریشه «ربو» را درباره انسان بررسی می‌کنیم: «وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا»^۱ و بگو بار پروردگارا، آنها را مشمول رحمت خویش قرار ده، همان‌گونه که در کودکی مرا تربیت کرده‌اند (مجلسی، ج ۳، ۱۴۰۳: ۲۰۶).

کلمه «صغیر» در آیه مذکور، به معنای کوچک، در مقابل کلمه کبیر یعنی بزرگ است. به قرینه کلمه «صغیر» در آیه شریفه، مراد از «ربانی»، بزرگ کردن و رشد و نمو جسمانی فرزند به دست پدر و مادر و قرینه برای آن که تربیت در این آیه، به معنای رشد و نمو جسمی و معادل فارسی آن بزرگ کردن است (باقری، ۱۳۸۰: ۲۶).

در قرآن، علاوه بر واژه «رب»، برخی دیگر از مشتقات ماده «رب» مانند «ربیون» و «ربانیون» - که مرتبط با مباحث تربیتی و در اصطلاح، به معنای مربیان و متریان است - نیز به کار رفته است. «إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَ نُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَنْبِيَاءُ بَأْسْتَحْفَظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءً»^۲:

ما تورات را نازل کردیم که در آن هدایت و نور است. انبیا که تسلیم خدا بودند، با آن برای یهودیان حکم می‌کردند و نیز ربانیان یا علمایی که از هر چیزی بریدند و در علم و عمل فقط به خدا پیوستند. یا کسانی که تربیت بشر به ایشان و علم ایشان محول شده است. البته معنای دوم بنابراین است که کلمه ربانیون، از رب یا تربیت مشتق شده باشد (طباطبایی، ج ۵، ۱۳۶۳: ۵۶۱).

۱. اسرا/ ۲۹

۲. مائده/ ۴۴

۳. شیوه‌های تربیتی در اسلام

شیوه‌های تربیتی زیادی وجود دارد که در اینجا به تعدادی از آنها به صورت تیتراژ اشاره کرده، به پنج مورد از آنها به طور ویژه پرداخته می‌شود. این شیوه‌های تربیتی عبارت‌اند از: عبرت‌آموزی، ملاطفت و ملایمت، محبت، توبه، ذکر مثال، ارزش دادن به علم و علم‌آموزی، امر به معروف و نهی از منکر، ساده بیان کردن مسائل، تغافل، نظارت و مراقبت، موعظه، تعقل، تبشیر و انذار، تفکر در طبیعت، الگوگیری و الگودهی، یاد مرگ و قیامت، اعطای بینش، ابتلا، یادآوری نعمت‌ها، نیکی در برابر بدی و بخشش دیگران، سعه صدر در برابر مخالفان، تنبیه و تشویق و پیشگیری و کنترل.

الف) شیوه‌های تربیتی در قرآن

قرآن کریم یک برنامه کامل و جامع برای رشد، هدایت، تکامل و سعادت انسان‌هاست که از جانب خداوند متعال به وسیله پیامبر خاتم (ص) فرستاده شده تا انسان‌ها چگونه زیستن را بیاموزند. با سیر در آیات قرآن به خوبی مشخص می‌شود که مربی انسان‌ها در کتابی که برای تربیت آنان فرستاده است، از روش‌های گوناگون استفاده کرده و بهترین روش‌ها را به کار بسته است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱. شیوه الگودهی و الگوگیری

یکی از شیوه‌های مؤثر در تربیت که در قرآن کریم بدان اشاره شده است، «الگودهی» است. قرآن کریم در استفاده از شیوه الگودهی، دست کم دو نکته مهم تربیتی را مورد توجه قرار داده است:

نخست آنکه چهره‌های محبوب را گاه به طور کلی و با عناوین عام معرفی کرده است. از جمله: توّابین، پاکان (متطهرین) پرهیزکاران (متقین)، صالحان، صابران، محسنین (نیکوکاران) و مجاهدان و گاه نیز به طور خاص و به اسم از پیامبران و غیر آنان یاد کرده است؛ اما چهره‌های منفور و مطرود از نظر قرآن - به جز در موارد استثنایی، مثل ابولهب - با عناوین کلی، مثل تجاوزگران (معتدین) اسراف‌کنندگان (مُسرفین)، خودپسندان (متکبرین)، کافران، ستمگران (ظالمین) و منافقان بیان شده‌اند. بنابراین، ما باید از این روش نیکوی قرآنی پیروی کرده،

در شناساندن فضایل اخلاقی و تربیتی همراه با ذکر عناوین کلی، نام صاحبان آن فضایل را نیز یادآور شویم و در موارد منفی، حتی‌المقدور از بیان نام اشخاص بپرهیزیم.

دوم، انتخاب‌گری در الگوهاست. قرآن با طرح چهره‌های محبوب و منفور در کنار هم، جامعه انسانی را به‌گزینش آگاهانه الگوهای مورد نظر خویش دعوت می‌کند، حتی در مورد پدران و گذشتگان نیز هشدار می‌دهد که بدون آگاهی با پیروی کورکورانه از آنان، زندگی خود را تباه نکنند: «گفتند: ما پدران خود را بر آیینی یافته‌ایم و ما هم از ایشان پیروی می‌کنیم. گفت: هر چند [حتی اگر] هدایت‌کننده‌تر از آنچه پدران خود را بر آن یافته‌اید، برای شما بیاورم؟»^۱

به هر صورت، قرآن کریم برای بهره‌برداری از این شیوه بسیار غنی است، به‌ویژه آنکه غالب الگوهای قرآنی که در قالب داستان آمده‌اند، نو و تأثیرگذارند... داستان در همه مراحل سنی مفید و مورد توجه است، و محتوای داستان‌های قرآنی متناسب با سطح اطلاعات خوانندگان و شنوندگان است.

به‌رغم وجود عوامل محدودکننده مانند: وراثت، طبیعت و جامعه، انسان می‌تواند به اراده خود مسیر خویش را برگزیند و از حصار عوامل محدودکننده در اطراف خود بیرون آید؛ حتی ممکن است این توانایی را پیدا کند که سرنوشت جدیدی برای جامعه و تاریخ خود رقم زند.

۲. شیوه موعظه

قرآن کریم، یکی از شیوه‌های مؤثر در تربیت روحی انسان‌ها را موعظه و اندرزمی داند و در بسیاری از آیات به آن سفارش می‌کند و می‌فرماید: «یا ایها الناس قد جاءکم موعظة من ربکم و شفاء لما فی الصدور»^۲. ای مردم! اندرزی از سوی پروردگارتان برای شما آمده و درمان آنچه در سینه‌هاست؛ گرچه از این موعظه قرآن فقط اهل تقوا بهره‌مند می‌شوند: «و موعظة للمتقین».

«فجعلنها نکالاً لما بین یدیهما و ما خلفها و موعظة للمتقین»^۳: پس آنها را با اراده الهی به شکل میمون‌های خوار و ذلیل و رانده‌شده از رحمت الهی قرار دادیم تا آن مجازات، درس عبرتی باشد برای مردم آن زمان و نسل‌های آینده و پند و اندرزی برای پرهیزکاران.

۱. زخرف/ ۲۳ و ۲۴

۲. یونس/ ۵۷

۳. بقره/ ۶۶

- قرآن کتاب هدایت و موعظه

هذا بیان للناس و هدی و موعظه للمتقين^۱: این (قرآن و سیمایی که برای متقین ترسیم شد و توصیه‌ای که به جهانگردی و عبرت‌گیری صورت گرفت)، بیان روشنی برای همه مردم است (ولی از میان مردم فقط) برای کسانی که اهل تقوا هستند، (قرآن) وسیله هدایت و پندآموزی است.

۳. شیوه امر به معروف و نهی از منکر

معروف یعنی یک چیز شناخته شده که فطرت پاک انسانی کاملاً با آن آشناست. امر به معروف یعنی دعوت به کارهای نیک و پسندیده و به همین ترتیب، منکر (که از انکار می‌آید) یعنی ناشناس، چیز بدی که فطرت پاک و لطیف انسانی با آن ناآشناست و نهی از منکر یعنی بازداشتن از کارهای زشت، ناپسند و نکوهیده. در قرآن آیات فراوانی درباره امر به معروف و نهی از منکر وجود دارد که به برخی از آنان اشاره خواهد شد.

اما سیمای امر به معروف در قرآن با کارها و اعمالی مثل: ایمان به خدا، تلاوت قرآن، عدالت، صبر و شکیبایی، ذکر و یاد خدا، اخلاص در کارها و اعمال و ... و سیمای نهی از منکر با کارها و اعمالی، مثل: ظلم و ستم، عصیان و گناه، خیانت، ایجاد تفرقه، قتل پیامبران و مخالفت با راهنمایان دین، کتمان حقیقت و ... معرفی شده است.

«كَزَرَ عَ آخِرَ جَ شَطْنَه فَآزَرَه فَآسْتَغَلَطَ فَاَسْتَوَى عَلٰی سَوْقَه»^۲. جامعه اسلامی مثل گیاهی است که هر روز باید رو به رشد و توسعه باشد تا بتواند روی پای خود بایستد. روی پای خود ایستادن چیزی جز معنای استقلال را نمی‌دهد و وقتی که جامعه اسلامی رشد کرد، به معروفی بزرگ دست پیدا کرده‌ایم که همانا استقلال و دوری از خودباختگی است «کونوا مع الصادقین»^۳.

۴. شیوه انذار و تبشیر

یکی از روش‌های مؤثر در تربیت که در قرآن کریم بدان اشاره شده، «انذار و تبشیر» است.

۱. آل عمران / ۱۳۸

۲. فتح / ۲۹

۳. توبه / ۸۹

مقصود از انذار بیم دادن و ترسانیدن از عواقب گناهان و اعمال زشت است و منظور از تبشیر نوید دادن به رحمت و فضل الهی است.

آیات مشتمل بر الفاظ انذار و تبشیر به سبک‌های متفاوتی آمده است: گاهی انذار، هشدار، نسبت به وقوع کیفری این جهانی است.

برادر قوم عاد را [یاد کن] در آن هنگام که قومش را در سرزمین احقاف انذار کرد، در حالی که پیامبران بسیاری قبل از او و در گذشته‌های دور و نزدیک آمدند و به انذار این قوم پرداختند.

در مواردی دیگر انذار به صورت هشدار به مؤمنان نسبت به کیفر در روز رستاخیز بروز می‌کند: «وَأَنْذَرُكُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطْمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٌ يُطَاعُ»^۱: آنها را از روز نزدیک (قیامت) بترسان، روزی که از شدت وحشت دل‌ها به گلوگاه می‌رسد و تمامی وجود آنها مملو از اندوه می‌شود، برای ستمگران دوستی وجود ندارد، و شفاعت‌کننده‌ای که شفاعتش پذیرفته شود.

۵. شیوه اعطای بینش

در قرآن، شیوه اعطای بینش مورد تصریح قرار گرفته است. به‌راستی بینش‌هایی از نزد پروردگار شما برایتان آمده است. پس هر که در پرتو آن بینا شود به سود خود چنین کرده و هر که کوری ورزد، به زیان خود عمل کرده است: «قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ»^۲: دلایل و نشانه‌های روشن برای شما آمد، آنهایی که بنگرند به سود خود گام برداشته‌اند و آنهایی که همچون نابینایان از مشاهده آن، خود را محروم سازند، به زیان خود عمل کرده‌اند و من مسئول نیستم.

- بینش در مورد دنیا

در آیه ۱۴ سوره مبارکه آل عمران می‌فرماید: زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَ

۱. غافر/ ۱۸

۲. انعام/ ۱۰۴

الْقَنَاطِيرُ الْمُقَنْطَرَةُ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلُ الْمُسَوَّمَةُ وَالْأَنْعَامُ وَالْخَزَائِرُ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ. اکنون از سبب آنچه مردم را از صراط مستقیم و راه راست به راه باطل و نادروستی می‌کشاند خبر داده، می‌فرماید: زینت داده شد و آراسته گردید برای مردم دوستی آرزوهای نفس که آن زنان و فرزندان و دارایی‌های بسیار از طلا و نقره بر سر هم توده و گرد شده و اسب‌های نیکو و چهار پایان و کشتزار است، آنچه بیان شد کالای زندگی دنیاست و نزد خداست جای بازگشت نیکو.

در این آیه نکته بسیار ظریف و زیبایی نهفته است و آن اینکه خداوند در معرفی دنیا، حبّ این موارد را به عنوان مصداق دنیا (طلبی) معرفی می‌کند.

- بینش در مورد آخرت

قرآن کریم رابطه دنیا و آخرت را در آیات بسیاری بیان فرموده است و آن را میان اعمال اختیاری انسان در دنیا و سعادت و شقاوت او در آخرت می‌داند. اگر انسان در دنیا اهل ایمان و عمل صالح باشد، در آخرت سعادت‌مند خواهد بود، چه در دنیا متّعم باشد یا مسکین؛ و به عکس، اگر در دنیا نافرمانی خدا را پیشه کند و بدون ایمان بمیرد، شقاوت‌مند خواهد شد. برای نمونه، خداوند در آیات ۸۱ و ۸۲ سوره بقره می‌فرماید: «چنان‌که گناه ورزند و گناهانشان آنان را احاطه کند، دوزخی‌اند و جاودانه در آن‌اند؛ و چنان‌که ایمان آورند و کردار نیکو از ایشان سرزند، از دسته بهشتی‌هایند و در آن جاودان‌اند.»

«فاعرض عن من تولى عن ذكرنا ولم يرد الا الحيوة الدنيا* ذلك مبلغهم من العلم: از آنان که از یاد ما رو گردانده و "جز زندگی دنیا هدف و غایت و مقصدی ندارند" روی برگردان، این است مقدار دانش آن‌ها»^۱.

«... و فرحوا بالحيوة الدنيا و ما الحيوة الدنيا فى الاخرة الا متاع^۲: آنان به زندگی دنیا شادمان و دلخوش شده‌اند، در صورتی که زندگی دنیا در جنب آخرت جز اندک نیست.»

۱. نجم/ ۲۹-۳۰

۲. رعد/ ۲۶

«یعلمون ظاهرا من الحیوه الدنیا و هم عن الآخره هم غافلون^۱، تنها به ظواهر و نمودهایی از زندگی دنیا آگاهی دارند و از آخرت (جهان ماورای نمودها و پدیده‌ها) بی‌خبر و ناآگاه‌اند.»

ب) شیوه‌های تربیتی از دیدگاه پیامبر اکرم(ص)

پیامبر اکرم(ص) وجود عینی قرآن کریم است که با رفتار و گفتار خود، آیات الهی را به منصه ظهور رسانده است. لذا سنت نبوی، هم‌سنگ با قرآن عظیم، اولین بنا در بنیان رفیع فرهنگ و نظام تربیت اسلامی به شمار می‌رود. خداوند در سوره احزاب، پیامبر اسلام(ص) را الگوی مناسبی برای انسان‌ها معرفی کرده است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...»^۲.

ایشان در طول عمر شریفشان برای هدایت و راهنمایی مردم در امر تربیت، از روش‌های تربیتی متعددی از جمله: روش موعظه، تبشیر و انذار، امر به معروف و نهی از منکر، عبرت‌آموزی، اعطای بینش، الگوگیری [الگو دهی]، نظم و انضباط، تغافل، عزت، محبت و مدارا استفاده کرده‌اند که به تعدادی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱. شیوه الگو دهی: سازندگان اصلی هر جامعه بزرگان و سردمداران آن جامعه هستند.

بنابراین، یکی از شیوه‌های ایجاد محیط تربیتی مساعد، پدید آوردن الگوهای شایسته در آن محیط و جامعه و طرد الگوهای ناشایست است. وجود الگوهای محبوب در جامعه به خودی خود، افراد را به سوی آنان سوق می‌دهد و الگوپردازی از مکارم اخلاقی ایشان را ترغیب می‌کند.

مهم‌ترین نوع یادگیری انسان «سرمشق‌گیری» است. فرد با انتخاب یک الگو یا سرمشق، به تقلید رفتار او می‌پردازد. علاوه بر الگوهای زنده که محیط تربیتی مساعد را ایجاد می‌کنند، اسوه‌های اخلاقی و انسانی باقی‌مانده از گذشته نیز، مردم را حیات مجدد می‌بخشند و از لحاظ بار عاطفی، برجستگی و ارزش کاربردی در سرمشق‌بودن، نقشی

۱. روم/ ۷

۲. احزاب/ ۲۱

عظیم در سازندگی انسان‌ها ایفا می‌کنند. ترسیم چهره دقیق و کاربردی و در عین حال، محبوب و دوست‌داشتنی اسوه‌ها برای همگان می‌تواند جای خالی الگوهای مورد نیاز را در محیط و ذهن و روحشان پر کند تا بتوانند به تدریج با آنان همانندسازی کنند. قرآن کریم حضرت محمد (صلی الله علیه واله) را سرمشق و الگوی مطلق در همه ابعاد زندگی برای همه خداجویان و کسانی که اعتقاد به رستاخیز دارند، معرفی می‌کند: «بی تردید، برای شما در همه ابعاد (چه در صبر و مقاومت و چه در سایر اوصاف و افعال نیکو) اسوه و الگوی نمونه در (اقتدای به) رسول خدا (ص) است؛ برای آن کسی که به ثواب خدا و روز قیامت امیدوار باشد و یاد خدا بسیار کند: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»^۱: برای شما در رسول خدا سرمشق نیکویی است، برای آن‌هایی که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می‌کنند.»

۲. **شیوه موعظه:** اهمیت این روش به اندازه‌ای است که گاه تنها وظیفه پیامبر (ص) در قرآن کریم «تذکر» بیان شده است: «فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ»^۲. تذکر به معنای به یاد آوردن، بیانگر آن است که گاه می‌باید آنچه را که آدمی فراموش کرده است یا امکان فراموشی آن وجود دارد، به وی تذکر داد. پیامبر اکرم (ص) به فرستادگان خود به شهرهای دیگر نیز سفارش می‌کردند که قیامت و مرگ را برای مردم یادآوری کنند. نمونه، به معاذبن جبل، زمانی که وی را به یمن فرستاد توصیه کرد: «خدا و روز قیامت را به آنان یادآوری کن» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۴).

از رسول اکرم (ص) نقل شده است که فرموده‌اند: «در روز قیامت فرمان می‌رسد که بنده‌ای را به جهنم ببرند، پس او را بدان سوی می‌کشند، اما گروهی از مؤمنان که در دنیا او را می‌شناختند رو به جانب آفریدگار آورده، می‌گویند: پروردگارا، این فرد در دنیا ما را

۱. احزاب / ۲۱

۲. غاشیه / ۲۱

به سوی تو دعوت می‌کرد، شفاعت ما را درباره او بپذیر، و خدای مهربان شفاعت آنان را می‌پذیرد و آن بنده را از عذاب نجات می‌دهد» (صفار، ۱۳۸۳: ۱۸۵).

قیس بن عاصم، یکی از اصحاب پیامبر، می‌گوید: با جماعتی از «بنی تمیم» خدمت پیامبر (ص) رسیدم... عرض کردم، ای پیامبر خدا (ص) ما را موعظه کن، موعظه‌ای که از آن بهره‌مند شویم، زیرا ما جماعتی هستیم که از بیابان‌ها عبور می‌کنیم. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: ای قیس! با عزت، ذلت است و با حیات، مرگ و با دنیا، آخرت؛ و هر چیزی حسابگری دارد و هر اجلی، کتاب. ای قیس! تو همنشینی خواهی داشت که با تو دفن می‌شود، درحالی که او زنده است، و تو با او دفن می‌شوی در حالی که تو مرده‌ای و اگر او گرامی باشد، تو را گرامی می‌دارد. اگر پست باشد، تو را تسلیم می‌کند. او فقط با تو محشور می‌شود، تو نیز فقط با او. پس آن را صالح قرار ده، چرا که اگر صالح باشد، موجب آرامش توست و اگر فاسد باشد، مایه وحشت توست و او «عمل» توست (مجلسی، ج ۷، ۱۴۰۳: ۲۲۸).

۳. **شیوه امر به معروف و نهی از منکر:** خداوند اولین مربی عالم است و بعد از خداوند، پیامبران مربیان انسان‌ها در این کره خاکی هستند که این وظیفه مهم بر دوش آنان نهاده شده است و در پایان، پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) این مسئولیت سنگین را بر عهده دارند تا انسان‌ها را به گونه‌ای تربیت کنند که مصداق درست خلیفه خدا بر روی زمین باشند. چنان که خداوند در کتاب مقدسش درباره حضرت پیامبر (ص) فرموده است:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ^۱: به یقین، خدا بر مؤمنان منت نهاد پیامبری از خودشان در میان آنان برانگیخت تا آیات خود را برایشان بخواند و پاکشان گرداند و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد، قطعاً پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند.

۴. شیوه انذار و تبشیر: پیامبر گرامی اسلام (ص) در امر هدایت مردم، هم «بشیر» و هم «نذیر» است؛ در هیچ جای قرآن برای آن حضرت عنوان «بشیر» به تنهایی ذکر نشده است، ولی در موارد مختلف، فقط به عنوان «نذیر» معرفی و تنها بیم‌دهنده و بازدارنده از بدی‌ها، قلمداد شده است: یا ایها المدثر، قُمْ فَأَنْذِر^۱؛ ای جامه خواب به خود پیچیده! برخیز و انذار کن (و عالمیان را بیم ده).

در برخی موارد نیز وظیفه آن حضرت، منحصر در «انذار» دانسته شده است:

اِنَّمَا اَنْتَ نَذِيرٌ^۲؛ تو فقط بیم‌دهنده‌ای.

ان انا الا نذیر مبین^۳؛ من تنها انذارکننده‌ای آشکارم.

آیات زیادی دلالت بر اهمیت و تأثیر زیاد «انذار» در امر هدایت دارد. از این‌رو، اولین مأموریت پیامبر (ص) بعد از بعثت، در هدایت اقوام و نزدیکانش با لفظ «انذار» شروع می‌شود: و انذر عشیرتک الاقربین^۴؛ و خویشاوندان نزدیکت را انذار کن.

در تعبیر جامع‌تر، خداوند متعال به پیامبرش می‌فرماید: قل... اوحی الی هذا القرآن لَأَنْذَرُكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ^۵؛ بگو این قرآن بر من وحی شده تا شما و تمام کسانی را که این (قرآن) به آنها می‌رسد، به آن بیم دهم.

پیامبر (ص) به خوبی می‌دانست که تا مردم از شرک، بت‌پرستی، ستم، خونریزی، چپاول و سایر منکرات دست برندارند، به «یکتاپرستی» معتقد نگردند و به دستورهای رهایی‌بخش اسلام پایبند نشوند، به سعادت نمی‌رسند. از این‌رو، آن حضرت بعد از بعثت، لحظه‌ای از ستیز با مظاهر کفر و بت‌پرستی غافل نشد. ایشان در مدت سیزده سال که در مکه بود، با

۱. مدثر/ ۲

۲. هود/ ۱۲

۳. شعراء/ ۱۱۵

۴. شعراء/ ۲۱۴

۵. انعام/ ۱۹

تحمل رنج‌ها و اذیت و آزارهای فراوان، با شرک و بت‌پرستی که بزرگ‌ترین گناه است، ستیزه کرد و بدرفتاری‌های گوناگون آنها را به جان خرید و در این راه خطیر، ذره‌ای کوتاه نیامد. شخصی به نام طارق می‌گوید: در بازار ذی‌المجاز بودیم؛ دیدیم جوانی در بازار می‌گوید: «ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا؛ ای مردم! بگوئید خدایی جز خدای یکتا نیست تا رستگار شوید». ناگاه مردی را پشت سر این جوان دیدم که به‌طرف او سنگ می‌انداخت؛ به‌طوری که از پاهای آن جوان بر اثر اصابت سنگ‌ها، خون جاری شد و آن مرد (ابولهب) می‌گفت: «ای مردم! این جوان دروغ‌گو است؛ سخنش را تصدیق نکنید.» پرسیدم: این جوان و آن مرد کیست؟ گفتند: این جوان، حضرت محمد (ص) است که مردم را به یکتایی خدا دعوت می‌کند و آن مرد، عمویش ابولهب است که می‌پندارد او دروغ‌گو است (طباطبایی، ۱۳۶۳: ۵۲۴).

۵. **شیوه اعطای بینش:** در این شیوه سعی بر آن است که تلقی آدمی از امور دگرگون شود. ایجاد تلقی در دگرگونی افراد از جمله لوازم قطعی تغییر رفتار و اعمال افراد است، زیرا نوع تلقی و به عبارت دیگر، نحوه ارزیابی امور، یکی از مبانی مؤثر در نوع رفتار و اعمال افراد است (باقری، ۱۳۸۷: ۷۹).

بینش نوعی آگاهی عمیق و گسترده است؛ و از این‌رو، آدمی را با واقعیت مورد نظر کاملاً در می‌پیوندد.

دو مورد از بینش‌ها برای تفسیر تلقی انسان در امور مطرح شده عبارت‌اند از:

- **اعطای بینش نسبت به دنیا:** پیامبر اکرم (ص) خطاب به اباذر غفاری فرمود:

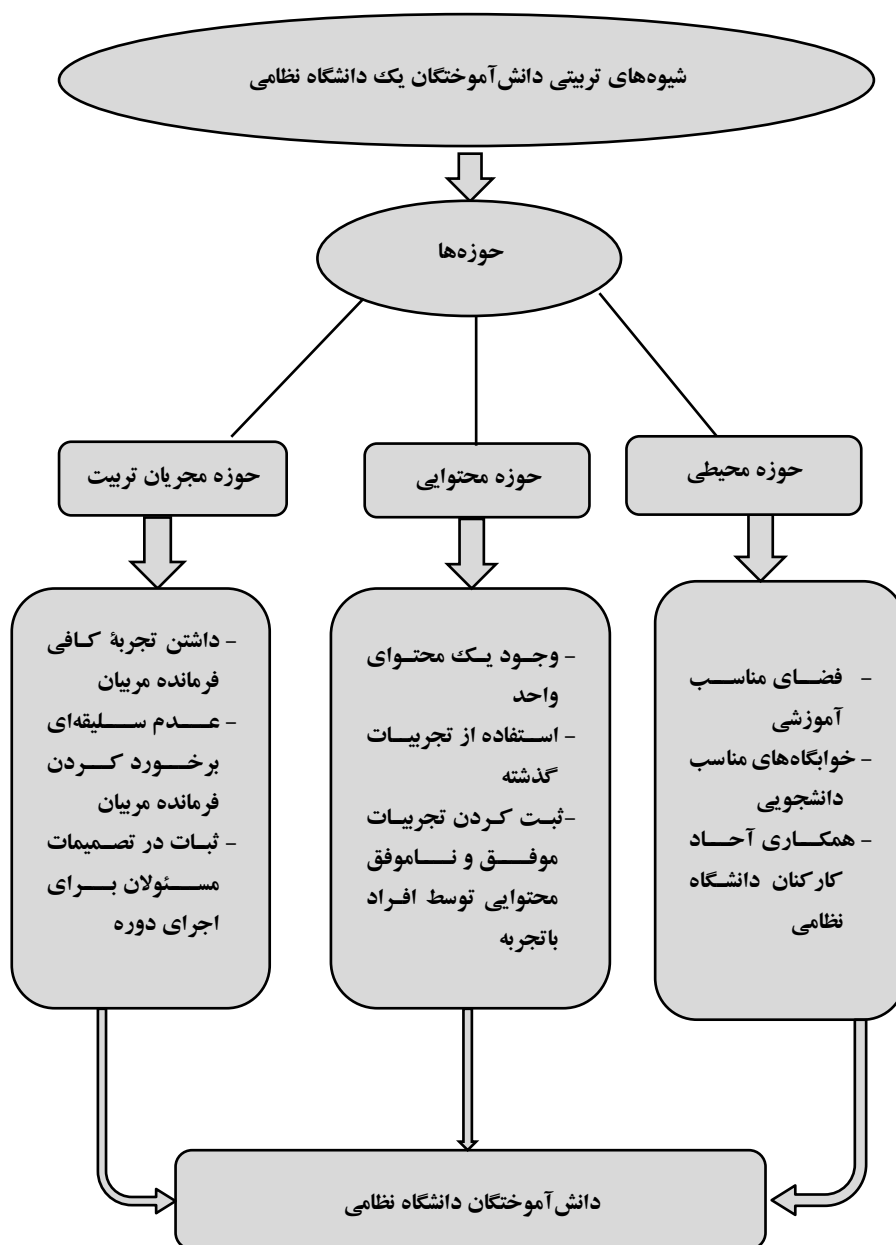
یا اباذر، الدنيا ملعونه ملعون ما فیها الا من ابتغى به وجه الله... ای اباذر، دنیا و آنچه در آن است، بی ارزش و از رحمت الهی به دور است، مگر مقداری که موجب رضایت خداوند متعال شود (مجلسی، ج ۷۴، ۱۴۰۳: ۸۰).

- **اعطای بینش نسبت به آخرت:** مؤمن برای آخرت زاد و توشه (کار نیک) برمی‌گیرد، ولی

کافر از دنیا بهره و لذت می‌برد. ای پسر آدم، از حرام‌های الهی خود را نگه‌دار تا عابد باشی و

خشنود باش به آنچه که خدا برایت قسمت کرده است، تا بی نیاز و ثروتمند باشی. به همسایه‌ات نیکی کن که مسلمان باشی و همراهی کن مردم را (در کارهای خیر) همان طور که دوست داری با تو همراهی کنند، تا با انصاف باشی. همانا پیش از شما گروهی بودند که اموال زیاد و بسیاری جمع کردند، بناهای بلند و زرنگار ساختند و آرزوهای دراز داشتند، شب را به روز گذراندند در صورتی که بامدادان تباه شدند و خانه‌هایشان به صورت گورستان درآمد (مجلسی، ج ۷۴، ۱۴۰۳: ۴۶). سخت‌ترین چیزی که بر شما بیمناکم از دو چیز است: یکی، آرزوی دراز و دیگری، پیروی از هوای نفس، زیرا پیروی از نفس جلوگیری می‌کند شما را از حق و درازی روز آخرت را از یاد شما می‌برد. همانا خدا دنیا را می‌دهد به دوستان و دشمنانش، ولی آخرت را جز به دوستانش به کسی عطا نخواهد کرد... (مجلسی، ج ۷۴، ۱۴۰۳: ۵۱). رسول خدا (صلی‌الله‌علیه و آله) در مورد یاد مرگ و اهمیت نگاه به بعد از مرگ می‌فرماید: ای مردم، زیرک‌ترین شما آن کس است که بسیار به یاد مرگ باشد و دوراندیش‌ترین شما کسی است که آماده مرگ است و همانا از نشانه‌های خرد، اطمینان نداشتن به دنیای فریبنده و برگشت به سوی سرای جاویدان است و رفت و آمد کردن به گورستان و آماده شدن برای روز قیامت (مجلسی، ج ۷۴، ۱۴۰۳: ۱۱۲). ایشان در مورد زیرک‌ترین افراد می‌فرمایند: آیا می‌دانید زیرک‌ترین شما کیست؟ عرض کردند که نه، ای رسول خدا. فرمود: آنکه بیشتر به یاد مرگ است و آن کسی که استعداد و آمادگی برای مرگ را از دیگران بهتر دارد. پرسیدند: نشانه این کس چیست، ای رسول خدا؟ فرمود: دوری کردن از سرای فریب، برگشت به سرای جاویدان، زاد و توشه برگرفتن برای سرای وحشت و وحدت قبر، مهیا شدن برای روز قیامت و رستاخیز (مجلسی، ج ۷۴، ۱۴۰۳: ۱۲۰).

مدل مفهومی

روش تحقیق

این پژوهش، با به کارگیری روش کمی (پیمایشی) به منظور تعیین شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان در یک دانشگاه نظامی و همچنین تشریح و تبیین وضعیت مسئله و ابعاد آن و ارائه الگوی مناسب، از لحاظ هدف در راستای تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد. روش جمع‌آوری ادبیات به شیوه کتابخانه‌ای - اسنادی، منابع اینترنتی و رجوع به سخنرانی‌ها و فرمایشات امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و نیز به شکل پیمایشی است. به عبارتی، ابزار پژوهش پرسش‌نامه محقق‌ساخته و فیش‌برداری است. لذا در این روش به شکل توزیع پرسش‌نامه در بین خبرگان این حوزه، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به صورت کمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. نحوه تنظیم پرسشنامه هم این گونه بود که پس از بررسی ادبیات پژوهش در خصوص این عوامل که به طور پراکنده وجود داشت، ابعاد و مؤلفه‌های لازم گردآوری و در معرض قضاوت خبرگان مربوط قرار گرفت. پس از تنظیم نهایی گویه‌ها و تأیید روایی صوری، پرسشنامه برای تأیید روایی محتوایی در اختیار متخصصان قرار گرفت. در راستای پایایی آن می‌توان به مقدار آلفای کرونباخ با عدد ۰/۹۳۲ اشاره کرد. اعتبار صوری پرسشنامه محقق‌ساخته توسط استادان و خبرگان مورد تأیید است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

این بخش دارای دو قسمت توصیف و تحلیل داده‌هاست. در قسمت توصیف داده‌ها، جداول توزیع فراوانی و نمودار فراوانی جامعه مورد مطالعه و تشریح شده، سپس گویه‌های مربوط به متغیرها به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرد. در قسمت تحلیل داده‌ها، بعد از دسته‌بندی متغیرها با تفکیک سطوح، گویه‌های مختلف مطابق با درصد پاسخ به آنها از طرف پاسخ‌گویان به ترتیب مرتب شد. این کار ضمن مشخص کردن شناخت و دستیابی به شیوه‌های تربیتی برای دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی، یک تحلیل کلی از آنها به ما می‌دهد.

آمار توصیفی

در این روش، پژوهش‌گران داده‌های جمع‌آوری شده را با استفاده از شاخص‌های آماری

توصیفی خلاصه و طبقه‌بندی می‌کنند، به عبارت دیگر، در تجزیه و تحلیل توصیفی، پژوهش‌گر ابتدا داده‌های جمع‌آوری شده را با تنظیم جدول توزیع فراوانی خلاصه می‌کند و سپس به کمک نمودار آنها را نمایش می‌دهد و سرانجام با استفاده از سایر شاخص‌های آمار توصیفی، آنها را خلاصه می‌کند.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان

اطلاعات توصیفی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه این پژوهش، از نظر سن و تحصیلات در جداول زیر خلاصه و تحلیل شده‌اند:

الف) سن

جدول ۱. توزیع فراوانی افراد نمونه آماری پژوهش از نظر سن

سن	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
۲۵-۲۹ سال	۲۳	۲۳,۵	۲۳,۵	۲۳,۵
۳۰-۳۹ سال	۶۲	۶۳,۳	۶۳,۳	۸۶,۷
۴۰-۴۹ سال	۱۱	۱۱,۲	۱۱,۲	۹۸,۰
بالای ۵۰ سال	۲	۲,۰	۲,۰	۱۰۰,۰
جمع	۹۸	۱۰۰	۱۰۰	

ب) تحصیلات

جدول ۲. توزیع فراوانی افراد نمونه آماری پژوهش از نظر تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کارشناسی	۴۷	۴۸,۰	۴۸,۰	۴۸,۰
کارشناس ارشد	۵۰	۵۱,۰	۵۱,۰	۹۹,۰
دکتری	۱	۱,۰	۱,۰	۱۰۰,۰
جمع	۹۸	۱۰۰	۱۰۰	-

آمار تحلیلی (استنباطی)

جدول ۳. آزمون کولموگروف اسمیرنف (تست نرمالیت)

حوزه محیطی	حوزه محتوایی	حوزه مجریان	
تعداد	۹۸	۹۸	
میانگین	۴/۲۱	۴/۵۰	
انحراف معیار	۰/۴۳	۰/۳۴	
آمار Z	۰/۷۷۴	۰/۹۸۱	
معنی داری دوسویه	۰/۵۸۷	۰/۲۹۱	

معنی داری مشاهده شده در جدول فوق در همه موارد از معنی داری در سطح آلفای ۰,۰۵ بزرگ تر بوده و این بدان معناست که مقیاس های ما دارای توزیع نرمال است. لذا ما مجاز به استفاده از آزمون های پارامتریک می باشیم.

- سؤال فرعی اول: چه شیوه هایی تربیتی در حوزه محیطی وجود دارد؟

جدول ۴. گویه های مربوط به بعد حوزه محیطی

گویه های بعد حوزه محیطی	میانگین	انحراف معیار	تی استیودنت	معناداری
به نظر شما امکانات کمک آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۲۳	۰/۶۵	۱۸/۶۶	۰/۰۰۰
به نظر شما فضاسازی داخل مجموعه کلاس ها چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۱۸	۰/۵۶	۲۰/۸۳	۰/۰۰۰
به نظر شما امکانات رفاهی (سرمایشی، گرمایشی و...) کلاس ها چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۲۶	۰/۶	۲۰/۸۰	۰/۰۰۰
به نظر شما تمیز بودن فضای آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۳۰	۰/۵۶	۲۲/۹۱	۰/۰۰۰

مطالعه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان یک دانشگاه نظامی

گویه‌های بعد حوزه محیطی	میانگین	انحراف معیار	تی استیودنت	معناداری
به نظر شما مناسب بودن فضای آموزشی با توجه به استعداد فراگیران چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر دارد؟	۴/۱۸	۰/۷۲	۱۶/۲۱	۰/۰۰۰
به نظر شما جذاب‌بودن کارگاه‌ها از فضای آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر دارد؟	۳/۵۰	۰/۸۹	۵/۵۷	۰/۰۰۰
به نظر شما متناسب بودن فضای آموزشی با نوع دوره (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) چه میزان در تربیت تأثیر مثبت دارد؟	۴/۱۳	۰/۶۸	۱۶/۴۱	۰/۰۰۰
به نظر شما امکانات به روز خوابگاهی (سایت، اتاق مطالعه، اتاق ورزشی و...) چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۲۸	۰/۵۹	۲۱/۴۷	۰/۰۰۰
به نظر شما وضعیت ظاهری مناسب آحاد کارکنان دانشگاه، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۴۷	۰/۶۴	۲۲/۵۴	۰/۰۰۰
به نظر شما رعایت شئون پاسداری آحاد کارکنان دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۷۰	۰/۵۶	۳۰/۱۲	۰/۰۰۰
به نظر شما توجه به بودن آحاد کارکنان، نسبت به مأموریت اصلی دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۵۴	۰/۵۹	۲۵/۶۴	۰/۰۰۰
به نظر شما حضور به موقع آحاد کارکنان در محل کار چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۳۸	۰/۷۲	۱۸/۸۰	۰/۰۰۰
به نظر شما نحوه برخورد (رعایت اخلاق اسلامی) آحاد کارکنان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۷۳	۰/۴۷	۳۶/۸۲	۰/۰۰۰

همان گونه که مشاهده شد، تمام گویه‌های بعد حوزه محیطی از معناداری لازم برخوردار بوده و دارای میانگین بالای حد متوسط بوده‌اند که نشان‌دهنده تأیید این گویه‌ها توسط پاسخ‌دهندگان بوده است.

جدول ۵. شاخص‌های مربوط به بعد حوزه محیطی

شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار
میانگین	۴/۲۹۹۱	انحراف معیار	۰/۳۶۶	حداکثر	۵
میانه	۴/۳۰۷۷	دامنه تغییر	۱/۶۲	تعداد	۹۸
نما	۴/۲۳	حداقل	۳/۳۸		

میانگین مربوط به بعد حوزه محیطی ۴/۲۹۹۱ است، که با توجه به دامنه تغییر ۱/۶۲ و حداقل ۳/۳۸ و حداکثر ۵، این میانگین از میانگین متوسط بالاتر است، یعنی پاسخ‌گویان تأثیر حوزه محیطی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی را بالا می‌دانند.

جدول ۶. آزمون تی استیودنت بعد حوزه محیطی

متغیر	تعداد	میانگین	مقدار t	معناداری
بعد حوزه محیطی	۹۸	۴/۳۰	۳۵/۱۲۲	۰/۰۰۰

براساس جدول بالا، معنی‌داری گویه‌های مربوط به بعد حوزه محیطی از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است. پس تفاوت بین معنی‌داری محاسبه‌شده و گزینه متوسط معنی‌دار است و این نشان می‌دهد که با توجه به میانگین بالا و معناداری حوزه محیطی، بعد محیطی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تأثیر بالایی دارد.

جدول ۷. آزمون فریدمن: رتبه‌بندی گویه‌های محیطی

میانگین	گویه‌های بعد محیطی
۹,۳۶	به نظر شما نحوه برخورد (رعایت اخلاق اسلامی) آحاد کارکنان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۹,۲۰	به نظر شما رعایت شئون پاسداری آحاد کارکنان دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۸,۲۲	به نظر شما توجیه بودن آحاد کارکنان، نسبت به مأموریت اصلی دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۷,۸۸	به نظر شما وضعیت ظاهری مناسب آحاد کارکنان دانشگاه، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۷,۴۵	به نظر شما حضور به موقع آحاد کارکنان در محل کار چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۸۱	به نظر شما تمیز بودن فضای آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۷۵	به نظر شما امکانات به روز خوابگاهی (سایت، اتاق مطالعه، اتاق ورزشی و...) چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۵۹	به نظر شما امکانات رفاهی (سرمايشی، گرمایشی و...) کلاس‌ها چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۵۰	به نظر شما امکانات کمک آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۳۵	به نظر شما کافی بودن فضای آموزشی با توجه به استعداد فراگیران چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۱۴	به نظر شما فضاسازی داخل مجموعه کلاس‌ها چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶,۱۴	به نظر شما متناسب بودن فضای آموزشی با نوع دوره (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) چه میزان در تربیت تأثیر مثبت دارد؟
۳,۶۱	به نظر شما جدا بودن کارگاه‌ها از فضای آموزشی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
مربع کای: ۲۶۶/۶۹	
درجه آزادی: ۱۲	
معناداری: ۰/۰۰۰	

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد معنی‌داری محاسبه شده برای عوامل بالا از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است. لذا بین میزان اثرگذاری سیزده بعد محیطی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین جدول فوق رتبه‌بندی عوامل براساس رتبه مرتب است.

- سؤال فرعی دوم: چه شیوه‌های تربیتی در حوزه محتوایی وجود دارد؟

جدول ۸. گویه‌های مربوط به بعد حوزه محتوایی

معناداری	تی استیودنت	انحراف معیار	میانگین	گویه‌های بعد خصوصیات کاری
۰/۰۰۰	۱۴/۶۸	۰/۷۱	۴/۰۵	به نظر شما یکسان بودن محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۱۶/۴۳	۰/۶۹	۴/۱۴	به نظر شما تطابق سرفصل‌های محتوایی با شرح تفصیلی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۱۹/۵۹	۰/۶۰	۴/۱۹	به نظر شما وجود محتوای مختص دوره‌های بدو ورود نسبت به سطح علمی دانشجویان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۱۸/۹۵	۰/۷۵	۴/۴۳	به نظر شما عدم تغییرات مکرر در محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۲۴/۹۰	۰/۵۹	۴/۵۰	به نظر شما عمیق بودن محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۲۴/۲۶	۰/۶۳	۴/۵۴	به نظر شما در دسترس بودن افراد مجرب تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۱۷/۳۲	۰/۶۹	۴/۲	به نظر شما هم‌پوشانی دانشکده‌های مرتبط چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۱۴/۷۶	۰/۷۴	۴/۱	به نظر شما تطابق تجربیات گذشته و مأموریت فعلی دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۰/۰۰۰	۸/۳۰	۰/۸۴	۳/۷	به نظر شما افزایش دوره‌های تجربه‌نگاری در دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟

همان گونه که از جدول بالا مشاهده می‌شود، کلیه گویه‌های بعد حوزه محتوایی از معناداری لازم برخوردار بوده، همه گویه‌ها [دارای] از بالای میانگین متوسط هستند و پاسخ‌گویان بر وجود و تأثیر بعد محتوایی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی اذعان و تأکید دارند.

جدول ۹. شاخص‌های مربوط به بعد حوزه محتوایی

شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار
میانگین	۴/۲۰۷۵	انحراف معیار	۰/۴۳۲	حداکثر	۵
میانه	۴/۲۲۲۲	دامنه تغییر	۲	تعداد	۹۸
نما	۴/۲۲	حداقل	۳		

میانگین مربوط به بعد حوزه محتوایی ۴/۲۱ است، که با توجه به دامنه تغییر ۲ و حداقل ۳ و حداکثر ۵، این میانگین از میانگین متوسط بالاتر است، یعنی ابعاد محتوایی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تأثیر دارد و میزان این تأثیر نیز بالا و محسوس است.

جدول ۱۰. آزمون تی استیودنت بعد حوزه محتوایی

متغیر	تعداد	میانگین	مقدار t	معناداری
بعد حوزه محتوایی	۹۸	۴/۲۱	۲۷/۶۴	۰/۰۰۰

براساس جدول بالا، معنی‌داری گویه‌های مربوط به بعد حوزه محتوایی از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است بدین معنی تفاوت بین معنی‌داری محاسبه‌شده و گزینه متوسط معنی‌دار است؛ این نشان می‌دهد که با توجه به میانگین بالا معناداری نشان‌دهنده تأثیر بالای ابعاد محتوایی در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی است.

جدول ۱۱. آزمون فریدمن: رتبه‌بندی گویه‌ها و تأثیر حوزه محتوایی

میانگین	گویه‌های بعد حوزه محتوایی
۶/۱۲	به نظر شما در دسترس بودن افراد مجرب تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۶/۰۴	به نظر شما عمیق بودن محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۵/۹۳	به نظر شما عدم تغییرات مکرر در محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۹۰	به نظر شما هم‌پوشانی دانشکده‌های مرتبط چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۸۸	به نظر شما وجود محتوای مختص دوره‌های بدو ورود نسبت به سطح علمی دانشجویان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۷۸	به نظر شما تطابق سرفصل‌های محتوایی با شرح تفصیلی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۵۷	به نظر شما تطابق تجربیات گذشته و مأموریت فعلی دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۴۶	به نظر شما یکسان بودن محتوا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۳/۳۳	به نظر شما افزایش دوره‌های تجربه‌نگاری در دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
معناداری: ۰/۰۰۰	
درجه آزادی: ۸	
مربع کای: ۱۳۴/۱۱	

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد معنی‌داری محاسبه‌شده برای عوامل بالا از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است. لذا بین میزان اثرگذاری سیزده گویه خصوصیات کاری شایستگی‌ها بر گزینش تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین در جدول فوق رتبه‌بندی عوامل مرتب‌شده است.

- سؤال فرعی سوم: چه شیوه‌های تربیتی در حوزه مجریان وجود دارد؟

جدول ۱۲. گویه‌های مربوط به بعد حوزه مجریان

میانگین	انحراف معیار	تی استیودنت	معناداری	گویه‌های بعد حوزه مجریان
۴/۴۱	۰/۸۱	۱۷/۲۱	۰/۰۰۰	به نظر شما جذب مربی از یگان صفی بدون توجه به داشتن سابقه فعالیت تربیتی، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۶۴	۰/۴۸	۳۳/۷۷	۰/۰۰۰	به نظر شما داشتن اعتماد به نفس بالای فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۶۲	۰/۴۹	۳۲/۹۶	۰/۰۰۰	به نظر شما داشتن مهارت‌های مربیگری (مربیگری قرآن و...) فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۴۸	۰/۶۱	۲۳/۸۹	۰/۰۰۰	به نظر شما داشتن خصوصیات فیزیکی مناسب فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۶۷	۰/۴۷	۳۷/۱۵	۰/۰۰۰	به نظر شما توان انتقال مفاهیم فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۶۴	۰/۵۸	۲۸/۱۰	۰/۰۰۰	به نظر شما هماهنگی اجرایی بین گروه‌های تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۵۸	۰/۶۲	۲۵/۰۷	۰/۰۰۰	به نظر شما عدم اختلاف نظر بین فرمانده مربیان گروه تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۵۷	۰/۵۵	۲۷/۹۷	۰/۰۰۰	به نظر شما رعایت آئین‌نامه انضباطی توسط فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۴۲	۰/۷۴	۱۸/۸۴	۰/۰۰۰	به نظر شما داشتن چشم‌انداز دوره برای گروه‌های تربیتی، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۵۱	۰/۶۸	۲۲/۰۷	۰/۰۰۰	به نظر شما عدم تغییرات در تقویم دوره چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۲۷	۰/۷۴	۱۶/۹۳	۰/۰۰۰	به نظر شما در اختیار داشتن منشور تربیتی دانشجویی مصوب، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۴/۴۴	۰/۷۷	۱۸/۴۰	۰/۰۰۰	به نظر شما رعایت سلسله‌مراتب فرماندهی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر گذار است؟

گویه‌های بعد حوزه مجریان	میانگین	انحراف معیار	تی استیودنت	معناداری
به نظر شما هماهنگی بین معاونت‌های دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۳۵	۰/۶۳	۲۱/۲۵	۰/۰۰۰
به نظر شما تصمیمات به موقع مسئولان رده بالا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۴۳	۰/۶۳	۲۲/۵۹	۰/۰۰۰
به نظر شما حضور صمیمی مسئولان رده بالای دانشگاه بین دانشجویان چه میزان در تربیت تأثیر مثبت دارد؟	۴/۳۰	۰/۸	۱۵/۹۹	۰/۰۰۰
به نظر شما حضور مؤثر فرماندهان رده بالا در بین دانشجویان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۴۳	۰/۷۵	۱۸/۹۵	۰/۰۰۰
به نظر شما علاقه فرد به مسئولیت فرماندهی در تربیت دانشجویان تحت امرش چه میزان تأثیر مثبت می‌گذارد؟	۴/۶۳	۰/۵۴	۲۹/۶۷	۰/۰۰۰
به نظر شما وضعیت معیشتی مناسب فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۴۷	۰/۶۶	۲۱/۹۹	۰/۰۰۰
به نظر شما برخورداری فرمانده مربیان از خصوصیات شخصیتی تأثیر گذار چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۵۵	۰/۶۴	۲۳/۸۴	۰/۰۰۰
به نظر شما توانمندی رهبری فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۶۵	۰/۵	۳۲/۷۶	۰/۰۰۰
به نظر شما برخورداری فرمانده مربیان از تحصیلات عالیه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۱۶	۰/۸	۱۴/۴۸	۰/۰۰۰
به نظر شما پابندی مجریان تربیت به انجام امور تربیتی (عامل بودن فرمانده) چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۶۵	۰/۶۳	۲۶/۰۸	۰/۰۰۰
به نظر شما داشتن اختیارات کافی در حوزه مسئولیتی فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	۴/۵۵	۰/۵۹	۲۵/۸۴	۰/۰۰۰

همان‌طور که از جدول بالا مشاهده می‌شود، تمام گویه‌های ۲۳ گانه بعد حوزه مجریان دارای معناداری لازم بوده، همه دارای میانگین بالاتر از حد متوسط هستند که نشان از تأیید گویه‌ها توسط پاسخ‌گویان است.

جدول ۱۳. شاخص‌های مربوط به گویه‌های بعد حوزه مجریان

شاخص	مقدار	شاخص	مقدار	شاخص	مقدار
میانگین	۴/۴۹۶۹	انحراف معیار	۰/۳۳۸	حداکثر	۵
میان	۴/۵۲۱۷	دامنه تغییر	۱/۲۶	تعداد	۹۸
نما	۴/۴۳	حداقل	۳/۷۴		

میانگین مربوط به بعد حوزه مجریان ۴/۵۰ است، که با توجه به دامنه تغییر ۱/۲۶ و حداقل ۳/۷۴ و حداکثر ۵ این میانگین از میانگین متوسط بالاتر است، یعنی حوزه مجریان در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تأثیر دارد و میزان این تأثیر نیز بالاست.

جدول ۱۴. آزمون تی استیودنت حوزه مجریان

متغیر	تعداد	میانگین	مقدار t	معناداری
ابعاد حوزه مجریان	۹۸	۴/۴۹۶۹	۴۳/۸۰	۰/۰۰۰

براساس جدول بالا معنی‌داری گویه‌های مربوط به آسیب‌های حوزه مجریان از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است. بدین معنی که تفاوت بین معنی‌داری محاسبه‌شده و گزینه متوسط معنی‌دار است. این نشان می‌دهد که با توجه به میانگین بالای معناداری، حوزه مجریان در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تأثیر بالایی دارد.

جدول ۱۵. آزمون فریدمن رتبه‌بندی گویه‌های حوزه مجریان

میانگین	گویه‌های حوزه مجریان
۱۳/۶۷	به نظر شما پایبندی مجریان تربیت به انجام امور تربیتی (عامل بودن فرمانده) چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۳/۴۴	به نظر شما توانمندی رهبری فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۳/۴۳	به نظر شما توان انتقال مفاهیم فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۳/۴۱	به نظر شما هماهنگی اجرایی بین گروه‌های تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۳/۲۸	به نظر شما علاقه فرد به مسئولیت فرماندهی در تربیت دانشجویان تحت امرش چه میزان تأثیر مثبت می‌گذارد؟
۱۳/۲	به نظر شما داشتن اعتماد به نفس بالای فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۳/۰۲	به نظر شما داشتن مهارت‌های مربیگری (مربیگری قرآن و...) فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۲/۸۲	به نظر شما عدم اختلاف نظر بین فرمانده مربیان گروه تربیتی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۲/۵۶	به نظر شما برخورداری فرمانده مربیان از خصوصیات شخصیتی تأثیر گذار چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۲/۵۴	به نظر شما رعایت آئین‌نامه انضباطی توسط فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۲/۴۶	به نظر شما داشتن اختیارات کافی در حوزه مسئولیتی فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۲/۲۶	به نظر شما عدم تغییرات مکرر در تقویم دوره چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۱/۷۸	به نظر شما وضعیت معیشتی مناسب فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟
۱۱/۶۴	به نظر شما داشتن خصوصیات فیزیکی مناسب فرمانده مربیان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟

مطالعه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان یک دانشگاه نظامی

میانگین		گویه‌های حوزه مجریان
۱۱/۵۹	به نظر شما رعایت سلسله‌مراتب فرماندهی چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر گذار است؟	
۱۱/۵۱	به نظر شما داشتن چشم‌انداز دوره برای گروه‌های تربیتی، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۱۱/۵۰	به نظر شما حضور به‌موقع فرماندهان رده‌ی بالا در بین دانشجویان چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۱۱/۴۸	به نظر شما جذب فرمانده مربیان از یگان صفی با توجه به سابقه فعالیت تربیتی، چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۱۱/۱	به نظر شما تصمیمات به‌موقع مسئولان رده بالا چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۱۰/۲۷	به نظر شما هماهنگی بین معاونت‌های دانشگاه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۱۰/۲۳	به نظر شما حضور صمیمی مسئولان رده‌بالای دانشگاه بین دانشجویان چه میزان در تربیت تأثیر مثبت دارد؟	
۹/۸۷	به نظر شما در اختیار داشتن منشور تربیتی دانشجویی مصوب چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
۸/۹۵	به نظر شما برخورداری فرمانده مربیان از تحصیلات عالیه چه میزان در تربیت دانشجویان تأثیر مثبت دارد؟	
مربع کای: ۱۲۸/۸۶		درجه آزادی: ۲۲
معناداری: ۰/۰۰۰		

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد معنی‌داری محاسبه شده برای عوامل بالا از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است. لذا بین میزان اثرگذاری ابعاد حوزه مجریان در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. همچنین جدول فوق نشان می‌دهد که رتبه‌بندی عوامل مرتب شده است. براساس آزمون فریدمن، بین اثرگذاری سه بعد موجود در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی، تفاوت وجود ندارد.

جدول ۱۶. ابعاد سه گانه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی

ابعاد سه گانه شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی		میانگین
آسیب‌ها در حوزه مجریان		۲/۵۴
آسیب‌های محیطی		۱/۸۵
آسیب‌های محتوایی		۱/۶۱
مربع کای: ۴۷/۶۴	درجه آزادی: ۲	معناداری: ۰/۰۰۰

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که معنی‌داری محاسبه‌شده برای عوامل بالا از معنی‌داری در سطح آلفای ۰,۰۵ کوچک‌تر است، لذا بین میزان تأثیرگذاری سه بعد از شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ به طوری که حوزه مجریان در رتبه اول، بعد محیطی در رتبه دوم، بعد محتوایی در رتبه سوم قرار دارد.

نتیجه‌گیری

در ادامه برای رسیدن به این سؤال که «مناسب‌ترین شیوه‌های موجود در تربیت دانش‌آموختگان در یک دانشگاه نظامی کدام‌اند؟» شیوه‌های موجود به سه نوع محیطی، محتوایی و در حوزه مجریان تقسیم شد و براساس سؤالات فرعی تحقیق، پرسشنامه تهیه شد. پس از تکمیل در نرم‌افزار SPSS جای‌گذاری گردید و تحلیل لازم انجام شد. در این بخش به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد می‌پردازیم.

تمام شاخص‌ها و گویه‌های حوزه محیطی - همه سیزده مورد - دارای معناداری لازم و کافی بودند که نشان‌دهنده تأیید این سؤالات توسط نخبگان امر بود. همان‌طور که مشاهده شد، میانگین بعد محیطی ۴/۳۰ بود که نشان‌دهنده از تأثیر بالای آن در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی است. در مورد حوزه محیطی که در شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی تأثیر بسزایی دارد، می‌توان به این شاخص‌ها اشاره کرد: ۱. جدا نبودن کارگاه‌ها از فضای آموزشی؛ ۲. متناسب بودن فضای آموزشی با نوع دوره (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری)؛ ۳. داشتن فضاسازی داخل مجموعه کلاس‌ها؛ ۴. داشتن فضای آموزشی با توجه به استعداد فراگیران؛ ۵. وجود امکانات کمک آموزشی مناسب؛ ۶. وجود امکانات رفاهی

(سرمایشی، گرمایشی و...) کلاس‌ها؛ ۷. وجود امکانات به روز خوابگاهی (سایت، اتاق مطالعه، اتاق ورزشی و...)؛ ۸. تمیز بودن فضای آموزشی و ۹. حضور به موقع آحاد کارکنان در محل کار. به ترتیب از رتبه اول اهمیت بالایی داشته‌اند و هرچه به رتبه پایین نزدیک می‌شویم میزان این شاخص‌ها کاهش پیدا می‌کند. آنجایی که حوزه محیطی در رتبه دوم شیوه‌های تربیتی دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی است، توجه، دقت و اصلاح آن بیش‌ازپیش، خودنمایی می‌کند.

با توجه به معناداری آزمون تی استیودنت کلیه شاخص‌ها و بعد حوزه محتوایی نشان‌دهنده تأیید گویه‌هاست. این شیوه‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: ۱. اجرای دوره‌های تجربه‌نگاری در دانشگاه؛ ۲. یکسان بودن و ثبات در محتوای آموزشی و تربیتی؛ ۳. تطابق تجربیات گذشته و مأموریت فعلی دانشگاه؛ ۴. تطابق سرفصل‌های محتوایی با شرح تفصیلی؛ ۵. وجود محتواهای مختص دوره‌های بدو ورود، نسبت به سطح علمی دانشجویان و ۶. هم‌پوشانی دانشکده‌های مرتبط.

با توجه به معناداری مشاهده‌شده آزمون تی استیودنت همه ۲۳ گویه حوزه مجریان و میانگین بالای این بعد، نشان از اهمیت بیشتر این بعد دارد که باید مسئولان و برنامه‌ریزان به این حوزه توجه بیشتری کنند. آنها به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: ۱. برخورداری فرمانده مریان از تحصیلات عالی؛ ۲. در اختیار داشتن منشور تربیتی دانشجویی مصوب؛ ۳. حضور صمیمی مسئولان رده‌بالای دانشگاه بین دانشجویان؛ ۴. هماهنگی بین معاونت‌های دانشگاه؛ ۵. تصمیمات به موقع مسئولان رده بالا؛ ۶. جذب فرمانده مریان از یگان صفی با توجه به سابقه فعالیت تربیتی؛ ۷. حضور به موقع فرماندهان رده بالا در بین دانشجویان؛ ۸. داشتن چشم‌انداز دوره برای گروه‌های تربیتی؛ ۹. رعایت سلسله‌مراتب فرماندهی؛ ۱۰. داشتن خصوصیات فیزیکی مناسب فرمانده مریان؛ ۱۱. وضعیت معیشتی مناسب فرمانده مریان؛ ۱۲. عدم تغییرات در تقویم دوره؛ ۱۳. داشتن اختیارات کافی در حوزه مسئولیتی فرمانده مریان؛ ۱۴. رعایت آیین‌نامه انضباطی توسط فرمانده مریان؛ ۱۵. برخورداری فرمانده مریان از خصوصیات شخصیتی تأثیرگذار و ۱۶. عدم اختلاف نظر بین فرمانده مریان گروه تربیتی.

لذا در تبیین نتیجه صورت گرفته می‌توان این گونه بیان کرد که تمامی مؤلفه‌های احصاء‌شده در ارائه شیوه‌های تربیتی در سه حوزه محیطی، محتوایی و مجریان مورد تأیید بوده، اهمیت هر کدام در راستای تربیت دانش‌آموختگان دانشگاه نظامی مورد تأیید و تأکید است.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. امینی، ابراهیم (۱۳۷۳). اسلام و تعلیم و تربیت، انتشارات اولیا و مریبان جمهوری اسلامی ایران.
۳. باقری، شهلا (۱۳۸۷). «نظام آموزش رسمی و غیررسمی». مجله رشد - علوم اجتماعی. ش ۱، دوره ۱۲.
۴. باقری، خسرو (۱۳۸۰). تگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: انتشارات مدرسه.
۵. تقی پورظهير، علی (۱۳۷۹). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی آموزشی و درسی. تهران: انتشارات آگاه.
۶. دفتر همکاری حوزه و دانشگاه (۱۳۷۶). اهداف تربیت از نظر اسلام. تهران: انتشارات سمت.
۷. دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۸۰). سیری در تربیت اسلامی. چاپ چهارم، تهران: ناشر مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر.
۸. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). فرهنگ دهخدا. ج ۴. تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۹. صفار، سالم (۱۳۸۳). انسان و رهبری در سیره پیامبر(ص). ترجمه غلامحسین انصاری. تهران: نشر و چاپ بین‌الملل.
۱۰. صلیبا (۱۳۷۰). واژه‌نامه فلسفه و علوم اجتماعی. ترجمه کاظم برگ نیسی و صادق سجادی. انتشارات تهران.
۱۱. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۶۳). تفسیر المیزان. ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی. ج ۱۳. تهران: نشر بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی.
۱۲. فردوبانکی‌پور (۱۳۸۱). تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری. قم: انتشارات.
۱۳. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳). بحارالانوار. ترجمه موسی خسروی. تهران: کتاب‌فروشی اسلامی.
۱۴. مطهری، مرتضی (۱۳۶۱). مجموعه آثار شهید مطهری. ج ۵. قم: صدرا.
۱۵. شاه‌قلیان، رضا و همکاران (۱۳۹۸). «تعیین عوامل مؤثر در ارتقای نقش تربیت دینی و اخلاقی مریبان در یک دانشگاه نظامی»، تهران: دانشگاه جامع امام حسین(ع).

۱۶. شهریاری، روح‌الله و همکاران (۱۳۹۸). «صلاحیت‌های حرفه‌ای مربی تربیت دینی: ارائه چارچوبی همسو با حکم ۱۴۷ نهج‌البلاغه». تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۷. حسین‌پور، رضا و همکاران (۱۳۹۸). «طراحی الگوی ارزشیابی اثربخشی دوره‌های تربیتی و آموزشی سازمان نظامی». تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۸. آبیاتی، علی و همکاران (۱۳۹۹). «رفتارشناسی استادان و مربیان در تربیت دانشجوی تراز انقلاب اسلامی و ارائه الگوی رفتاری مناسب». تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
۱۹. شجاعی، سعید (۱۳۹۹). «بررسی محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری از دیدگاه فرماندهان و مربیان». تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).